

לפרשת משפטים – תשע"ג

תומת ישרים תנחם

עו"ד אלעזר יפה

"ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם"

רש"י על המקום: "ואלה" מלשון הוספה על דברי הפרשה הקודמת - פרשת יתרו.

מה הראשונים מסיני אף אלו מסיני. כלומר כל החוקים והמשפטים אשר ניתנו בפרשתנו, בדומה לעשרת הדיברות, ניתנו לבני ישראל במעמד הר סיני.

מקשה ה"אור גדליהו" - "וצריכין להבין איזה צורך יש בדרשה זו של רש"י, וכי יעלה על דעת האדם שהמשפטים אינם מהקב"ה?

אלא בא רש"י ללמדנו, כי מצינו שיש חוקים ויש משפטים. חוקים הם אותם המצוות שאין האדם מבין טעם הדבר והמשפטים הם אותן המצוות שגם שכל האדם יכול להשיג טעמם וישרותם, ויש מקום לאדם לטעות ולומר כי אלו המשפטים הם מצד שכל האדם, כי הרי אנו רואים ששכל האדם מחייב שיהיו משפטים אלה, ועל זה בא הכתוב להשמיענו כי גם משפטים אלו הם מסיני, וכמו שהאדם יודע ומבין שהראשונים הם מסיני, ושהם חכמתו יתברך, כך המשפטים הם באותה בחינה ממש."

המשפטים המנויים בפרשתנו הינם אוסף מצוות / תקנות העוסקות ברובם המכריע ברצון להסדיר מערכת יחסים תקינים בן אדם לחברו והדרכה כיצד לבנות חברה צודקת המושתתת על חוקים וסדר המכבדת את כל הפרטים המרכיבים אותה.

מדוע אם כן נחוץ היה לשבץ את כל מערכת המשפטים הללו, לכאורה דברים נמוכים ושפלים כמו מעמד עבד עיברי וכו', בין תיאור מעמד הר סיני וקבלת עשרת הדיברות בפרשת יתרו לבין המשך תיאור מתן תורה והקריאה "נעשה ונשמע" החותמים את פרשת משפטים? תשובה לשאלה נעוצה ברעיון דלעיל כי כל התורה, לרבות הדינים המפורטים בפרשתנו, ניתנו במעמד הר סיני.

מדוע אם כן נדרשו הפרשנים לייחס למשפטים, אשר הינם בבחינת תקנות הגיוניות המקובלות גם אצל שאר אומות העולם, צו אלוקי וחלק בלתי נפרד ממעמד הר סיני וקבלת עשרת הדיברות?

חז"ל מפרשים את סיפת הפסוק: "ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם" - "לפניהם" - לפניהם ולא לפני אומות העולם - פירוש זה קשה.

הרי גם אצל עמי העולם קיימים חוקים ותקנות סוציאליים הדומים ומקבילים למשפטים ולתקנות "החברתיות" אשר נמסרו בפרשתנו. מדוע יש לייחס למצוות אלו משקל ושייכות כה גבוהה כחלק מעשרת הדיברות?

ההבדל המשמעותי נעוץ ב"ו" החיבור במילה "ואלה המשפטים" כמוסבר לעיל. בעוד שאצל אומות העולם החוקים נכתבו על ידי המוסדות המחוקקים שהם בשר ודם, הרי שפרשתנו, מכח "ו" החיבור בה פותחת פרשתנו, כל הציוויים שניתנו לנו בפרשתנו מקורם בצו האלוקי בדיוק כמו עשרת הדיברות.

מהי אות הבחנה בין צוויים בשר ודם וצוויים אשר מקורם בצו אלוקי כמו בפרשתנו?

הניסיון מלמד כי כאשר הפרט עומד מול מצב בו החוקים האנושיים "מתנגשים" ומפריעים לו ופוגעים באינטרס הכלכלי והאישי שלו הוא יחפש כל דרך על מנת לעקוף את חוקים אלו, להתחמק מקיומם ולתרץ זאת בכך שהמחוקק טועה וכי יש לתקן אותם על מנת, לכאורה "שיתאימו לכולם" אולם ברור כי הפרט מחפש את טובתו הוא. לא מזמן נחשפנו למחאה חברית אשר לא תמיד ידעה לשמור על כל "המשפטים" אלא חיפשה מקורות השראה אחרים וצידוק לדרך פעולה כזה או אחר בניגוד ל"ספר החוקים"

מה שאין כן הדבר בציווי האלוקי. כאשר הפרט יודע כי הציווי הינו אלוקי ומערכת הדרישות הינה אכן פרי יצירו של הקב"ה יהיה הפרט מחויב יותר לקיים ההנחיות והצווים גם אם הם עומדים בסתירה לאינטרס הצר של הפרט.

קבלת החוקים והמשפטים במעמד הר סיני נתקבלה על ידי בני ישראל באמירה הידועה "נעשה ונשמע". כדברי הפסוק: "ויקח ספר הברית ויקרא באוזני העם ויאמרו כל אשר דיבר ה' נעשה ונשמע" (שמות יד ז).

הגמרא במסכת שבת דף פח עמוד א מספרת שאחד מעמי הארץ ראה את רבא כשהוא יושב בישיבה מזרחית על הארץ ושקוע עמוקות בלימוד. מבלי משים ומגודל ההתעמקות בלימוד, הניח רבא את אצבעות ידיו תחת רגליו עד שהחל לזוב דם מאצבותיו. רבא לא חש בדבר עד שאותו גוי שנזדמן בדרכו אמר לו בהקנטה "עמא פזיזה דקדמיתו פומייכו לאודנייכפו...". כלומר עם פזיז שכמותכם, שהיקדמתם בהר סיני את פיכם לאוזנכם. שפיכם התחייב "לעשות" עוד קודם שאוזנכם "שמעה" - עדיין מחזיקים אתם במידה זו של פזיזות ואינכם מקדימים לחשוב על מעשיכם. מקשה הגוי על רבא: כיצד קיבלתם על עצמכם לקיים את התורה, קודם ששמעתם מה כתוב בה? לפני שבדקתם האם תוכלו לעמוד במשימה?

בהקבלה לימינו אנו - האם מישהו מאיתנו יחתום על חוזה עבודה כשרק בעוד מספר ימים יגלו לו את תנאי העבודה?

רבא ענה לאותו גוי: בנו נתקיים הפסוק: "תומת ישרים תנחם" ובכם, בעמי הארץ, נתקיים החצי השני של הפסוק: "וסולף בוגדים ישדם" (משלי יא, ג).

במילים אחרות מסביר הרב נבנצאל - רבה של העיר העתיקה - בספרו: תלוי מי מחתים אותך על החוזה.... אם המחתים הינו בשר ודם - אכן ההיגיון מחייב בדיקת תנאי החוזה טרם חתימה אולם אם המחתים הינו הקב"ה - אז ההיגיון עצמו אומר לחתום מיד ואף תהא זו טיפשות לבדוק "ולהתעקש" על תנאי החוזה שהרי אנו יצרי הקב"ה ואין מבין טוב ממנו מה טוב ומועיל לנו. זוהי אותה "תומת ישרים" - אותה תמימות וישרות בה נהגנו בעת קבלת התורה בבחינת "נעשה ונשמע" בכך שסמכנו על הקב"ה בקבלת התורה והיא זו שהינחתה אותנו בדרך האמת.

מכאן שגם אם "המשפטים" נראים לנו הגיוניים וברורים אין הם אלא חלק מציווי הקב"ה אשר ניתנו במעמד הר סיני ואין הם בבחינת תקנות אזרחיות מסדר הדין האזרחי הרוצה מקיימם אם לאו. אין לנו בחירה לא בחוקים ולא במשפטים שהינו בבחינת דברי אלוקים חיים.

נשתדל כולנו לאמץ את דברי רבא לקבל את "החוקים" ואת "משפטים" מתוך תמימות וישרות הלב - היא דרך האמת.